Kader ve hayatımız

Ahmet İlhan: “İntihar etmek kaderden midir? Sorumluluk derecesi nedir? Kader konusunu etraflıca işler misiniz? Ayşe d. rumuzlu okuyucumuz: “Emr-i itibârî nedir? Cüz’-i ihtiyârî, emr-i itibârî midir? Emr-i itibârî olan bir şeyin mes’uliyeti olur mu? İmam-ı Mâturîdî’ye göre cüz’-i ihtiyârîyi nasıl anlamalıyız?” Adapazarı’ndan Abdullah Bey: “Allah’ın kırk yıl önce kaderi yazdığı, kalemlerin kuruduğu, buna göre bir kişi ömrü boyunca cennetlik amel işlese de sonunda yazılan galip gelerek o kişinin cehennemlik bir amel işleyip cehenneme gideceği tarzında hadislerden bahsediliyor. Bu hadislerin hakikati nedir?”

Biz varlık olarak gözümüzle, kulağımızla, dişimizle, tırnağımızla, başımızla, ayağımızla, malımızla, mülkümüzle, maddemizle, mânâmızla, cismimizle, rûhumuzla, sahip olduğumuz herşeyimizle Allah’ın malıyız, mülküyüz, kuluyuz, mahlûkuyuz, Allah’ın mülkü üzerinde çalışan hademeleriz.

Biz beşer olarak, ister farkında olalım, ister olmayalım, Allah’a teslim olmuş haldeyiz. Kullanımı bize bağlı bir cüz’î irâdeye sahip olmamıza rağmen. Oysa her ne kadar tercih gücü bulunan, her nefeste bu gücü kullanabilen ve gerektiğinde haram helâl demeden ve Allah’ın emir ve yasaklarını dinlemeden kendi keyfimizce yaşayabilme ayrıcalığına/bahtsızlığına sahip varlıklar olarak biliniyor olsak da, biz bu sıfatımızla birlikte ve bu sıfatımızı deli dolu kullanır halde iken de eksiksiz Allah’ın hükmüne, irâdesine, emrine, kudretine, ilmine, takdîrine ve taksimine bire bir bağlı varlıklar olduğumuz şüphe götürmez. Ne ki, biz bu bağlılığımızı bilirsek ve bizim için yapılan İlâhî taksime râzı olursak, “îmân etmiş” oluyoruz ki, bu îmân, bağlılığımızı bilinçli

hâle getiriyor. Bu bilinç ise beşer olarak bizi ebedî Cennet hayatına, ebedî saadete ve Allah'ın rızâsına ulaştırabiliyor.

İster îmân edelim, ister inkâr edelim, tercih yetkimizi ister teslîmiyetten yana, ister isyandan yana kullanalım; bizler, yaratılış bakımından da, hayatımızı çepeçevre saran belirli sınır duvarları bakımından da, âcizliğimizi ve fakirliğimizi de hesaba katacak olursak Allah'a eksiksiz teslîmiyet içindeyiz. Kaderimiz bizi kuşatıyor. Kaderin bizi kuşatışı ve bize çok fazla söz söyleme yetkisi vermeyişi bizim lehimize bir tecellîdir aslında. Çünkü verse, bizim onu da isyandan yana kullanacağımıza şüphe yoktur.

İyiliklerimiz kaderimizden, hasenâtımız kaderimizden, sahip olduğumuz tüm güzellikler kaderimizdendir. Yani her hoşlandığımız şey, Cenab-ı Hak'tandır. Kötülüklerimiz ise bizdendir. Bunu Cenâb-ı Hak, "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük dokunursa nefsindendir"1 âyetiyle beyan eder. Çünkü cüz'î irâdemiz var, yaptıklarımızı biz tercih ederek yapıyoruz, yaşadıklarımızda bizim tercih payımız var. Öyleyse iş ve eylemlerimizden, yapıp ettiklerimizden biz sorumluyuz.

Kader ile bizim cüz'î irâdemiz, İslâmiyet'in ve îmânın çizdiği iki uç hududu gösteriyor. Allah'ın takdiri ve ilmi tüm olayları kuşatmıştır, tüm kâinâta hâkimdir. Ki, kader budur. Biz de tüm kâinâtla birlikte Allah'ın ilim ve takdirinin, emir ve irâdesinin kuşattığı alan içindeyiz. Bu bakımdan elbette kadere bağlıyız. Fakat bizim istek ve irâdeye bağlı hareketlerimiz bize aittir. Sorumluluğu bizimdir. Bedîüzzaman Hazretlerinin ifâdesiyle, her şeyi Allah'a veren kul, nihâyet sorumluluktan kurtulmamak için istek ve irâdesiyle yaptığı davranışların sorumluluğunu bu cüz'î irâdeyle kendisi üstlenir.2

Bu cüz'î irâde bir "iç yöneliş"ten ibârettir. İmam-Mâturîdî'ye göre bu iç yöneliş, varla yok arası bir esastır (emr-i îtibârî). Bundan dolayı kula verilebilir. İmam-ı Eş'ârî'ye göre ise, bu mevcut olduğundan Allah'a aittir. Fakat bunu kullanma yetkisi insana verilmiştir. Üstad Bedîüzzaman'a göre ise ister o "iç yöneliş" olsun, ister "o iç yönelişi kullanma yetkisi" olsun her ikisi de bir emr-i nisbîdir, yani göreceli bir emirdir. Hâricî bir vücudu yoktur. Kula aittir. Emr-i îtibârî ise, yani var sayılan emir ise, gerçek bir varlık sebebi istemez. İçimizde beliren "tercih üstünlüğü" o işi yapmamıza yeterli olur.

Yani sabahleyin okula gitmek üzere çantasını sırtına alıp çıkan bir çocuk, bu hareketini kendi içinin hür yönelişiyle yapmıştır. Oturuşumuz, kalkışımız, yatışımız, yürüyüşümüz, gülüşümüz, konuşmamız, susmamız hep bizim o iç yönelişle birlikte ulaştığımız tercihlerimizdir ki, 1-Biz karar veriyoruz, yöneliyoruz, (niyetlenerek adım

atıyoruz) 2-Cenâb-ı Hak yaratıyor, 3-Böylece o şey gerçekleşiyor. 4-Sorumluluk ise, bize ait oluyor.

İntihar eden bir kişi bir iç yöneliş ve tercihle kendisini o sonuca doğru sürüklemiştir. Sorumluluk kendisine aittir. Fakat sorumluluk üstlenmek, Allah'ın merhametine ve rahmetine sığınamayacağımız anlamına gelmez. Tüm sorumluluklarımız için bu söz konusudur. Günah işleyen biziz. Cüz'î irâdemizin talebini biz fiiliyatımızla gerçekleştirmişizdir. Günah bizimdir; günahkâr olan bizizdir. Fakat diğer yanda Allah'ın merhamet kucağı açık durmaktadır. Allah'ın mağfiret şefkati bizim kendisine sığınmamızı beklemektedir. Allah'ın rahmeti bizi bağışlamayı ve günahlarımızı yok etmeyi istemektedir.

Biz günahımıza sahip çıkarsak, Allah'ın bağışlamasını hak ederiz. Sahip çıkmaz ve "kaderimdi" dersek, bizi bağışlayacak mercîi günah işlemekle itham etmiş oluruz. Bu tutarsız davranışımız ise, bağışlanmamızı getirmez, bilâkis günahımızı artırır.

Yakınlarımız için de bu böyledir. Mâdem ki hayatta değillerdir. Mâdem ki, günah bildiğimiz bir şekil içinde—gerçek durumunu Allah bilir,—Allah'a teslim olmuşlardır. Mâdem ki artık af ve mağfiret talebinde bulunabilecek bir durumda değillerdir. Öyleyse onlar için biz mağfiret isteyelim, Allah'a sığınalım, Allah'ın onları affetmesini dileyelim, duâ edelim. Bu yol açıktır. Peygamber Efendimiz (asm) kendisini görmek üzere Medîne'ye gelen ve fakat tutulduğu bir derdin sancısına dayanamayarak bileklerini keserek ölen bir kişiye mağfiret duâsında bulunmuştur.3

Biz onlara neden duâ etmeyelim? Cenâb-ı Kâdiü'l-Hâcât bizden duâ istemektedir. Bizim duâmızı belki kabul eder ve onları günahlarından kurtarır. Neden olmasın? Takdir Allah'ın değil mi? Yoksa işi kadere verip elimizi kolumuzu bağlayıp oturmak, duâ da etmemek, bizim dinimizin getirdiği bir esas değildir.

İnsanın rızkının, ecelinin, amelinin, mutlu mu, mutsuz mu olacağının kendisi ana rahmindeyken yazıldığını, insanın ömrü boyunca bu kaderini yaşadığını konu alan hadisler mevcuttur.4 Fakat; 1-Bu yazı, Allah'ın ilmi nevindendir. Yani yazgı denilen "kader", esas itibariyle Allah'ın bizimle ilgili bilgilere—bize göre önceden—sahip olması demektir. Allah ezelden ebede her şeyi bilmektedir, her şeyin plân ve programını O bizzat yapmaktadır. Allah'ın bu bilgisinden hareketle biz, yaptıklarımızın sorumluluğunu üzerimizden atamayız. 2- İnsan bu tercihini cüz'î irâdesi ile yapıyor, yani kendi tercihiyle yapıyor. Öyleyse sorumluluk insana âittir.

Yoksa insan, boşuna amel ediyor değildir. Hâşâ Allah zalim değildir. Fakat, insan amelini sırf gösteriş için yapmışsa, Allah için yapmamışsa, en büyük şeyler de yapmış

olsa Allah makbul saymaz ve o kişiyi yargılar. Oysa Allah rızâsı için yapılan küçük şeyler bile makbûliyet sebebidir.

Dipnot:
1-Nisâ Sûresi, 4/79;
2-Sözler, s. 427;
3-Müslim, Îmân, 49;
4-Riyâzu’s-Sâlihîn, 395